

СТАНОВИЩЕ

на дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ по професионално направление 3.7. Администрация и управление, докторска програма „Социално управление“, Икономически университет - Варна

1. Обща информация във връзка с изготвеното становище

Изготвил становището: Доц. д-р Евелина Божидарова Парашкевова-Великова, Стопанска академия „Д. А. Ценов“ - Свищов, Катедра „Стратегическо планиране“

Тема на дисертационния труд: Усъвършенстване на бизнес моделите на организации от развлекателната индустрия

Автор: Роксандра Живкова Щерева

Научен ръководител: Доц. д-р Десислава Бориславова Серафимова

Основание за представяне на становището: Заповед № РД-06-58/31.03.2025 г. на Ректора на ИУ Варна за откриване на процедура и определяне състава на научното жури по защита на дисертационен труд

2. Общо представяне на дисертационния труд

Становището е разработена в съответствие с изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и Правилника за развитие на академичния състав в ИУ-Варна.

От представените по процедурата документи е видно, че докторантът има необходимите знания и умения, както по конкретната тема, така и за провеждане на самостоятелно научно изследване и разпространение на резултатите сред научната общност.

Във фокуса на изследване са поставени бизнес моделите на българските фирми от развлекателната индустрия и необходимостта от тяхната трансформация в условията на динамично променящата се среда. Актуалността на темата е обоснована в светлината на дигиталната трансформация на икономиката и обществото, нормативните регулации, технологичните нововъведения и икономическите процеси. В този контекст е и целта на дисертацията: „да се изследват, анализират и систематизират добрите практики в развитието на развлекателната индустрия в международен план с фокус върху влиянието на социалните медии и дигиталните технологии при разработването на нови или усъвършенстването на съществуващите бизнес модели във филмовата, музикалната, продуцентската, промоутърската и комедийната

подиндустрии, въз основа на което да се изведат насоки за използването им, с цел разгръщане на потенциала на развлекателния бизнес в България.“

Дефинираният **обект** на изследване са организации от развлекателната индустрия в България, които работят във филмовата, музикалната, продуцентската и промоутърската сфери, както и компании, които организират комедийни представления и стендъп комеди програми. **Предметът** на изследването са промените в бизнес моделите на организациите от развлекателната индустрия, породени от дигиталната трансформация и все по-активното използване на социалните медии, които водят до реструктуриране и промяна в начина, по който те доставят стойност на клиентите си.

Основната изследователска теза е, че „българските компании от развлекателната индустрия, следвайки водещите международни практики, въвеждат иновации в бизнес моделите си чрез използване на съвременни дигитални технологии и социални медии, като в някои елементи на бизнес моделите им се наблюдава по-висока степен на заимстване на добрите международни практики, докато в други елементи все още има изоставане, което е не само по отношение на използваните средства, но и на мащабите при реализирането им.“ В подкрепа на дефинираната теза са конструирани 3 хипотези, които намират отражение в поставените от кандидата 7 изследователски задачи. Дисертационният труд е структуриран по логичен начин и ясно е проследимо изпълнението на поставените задачи в хода на работата.

Теоретичната и методологическата рамка е коректно представена. Тя е адекватна на изследователските задачи и осигурява висока научна стойност на постигнатите резултати.

Ограниченията поставени спрямо обекта и предмета на изследване специфицират изследването и са основа за по-тясно фокусиране на научните търсения на кандидата.

Обемът на представения дисертационен труд е 199 страници, от които 172 страници основен текст, вкл. литература и 27 страници приложения. В структурно отношение трудът съдържа въведение, 3 глави, заключение, списък на използвана литература, 6 приложения. Изследваните литературни източници са 183 на брой, на български и английски език, от които 102 интернет източника. Визуализацията на труда включва общо 14 фигури и 17 таблици в основния текст.

Обемът, структурата и основните постаменти на предложения дисертационен труд се характеризират със задълбоченост и научна логика. Трудът покрива установените стандарти за дисертация за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в професионално направление 3.7. Администрация и управление.

3. Оценка на публикации и участието в научни форуми

Към документацията по процедурата са представени 4 публикации, от които две статии и два доклада. По този начин идеите на автора са популяризирани сред научната общност.

С представения списък на публикациите, докторантът доказва, че е изпълнил минималните национални изисквания за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ по област 3. Социални стопански и правни науки, ПН 3.7 Администрация и управление, като набира 40 точки при необходими 30.

4. Преценка на структурата и съдържанието на дисертационния труд

Въведението съдържа основните елементи за научно изследване. То представя актуалността на проблематиката, достиженията в науката до момента, теоретико-методологичната рамка на проведеното изследване, както и приложения инструментариум при изпълнение на изследователските цели и достигнати задачи. Ясно и еднозначно са дефинирани цел, обект, предмет, изследователската теза, хипотези и задачи. Посочени са използваните методи и ограничителните условия на изследването.

Глава първа на дисертационният труд изяснява понятията „бизнес модел“ и „бизнес моделиране“ в контекста на управленския процес и влиянието на социалните медии, и дигиталните технологии върху развитието на бизнес моделите на организациите. Акцентираща се върху значението им за достигане до потребителите.

Развлекателната индустрия е представена като група от подиндустрии, като медии, включително филми, музика, кино, театър, телевизия, радио, шоу програми, опера, изобразително изкуство, литературно издателство, хазартни игри, увеселителни паркове и други атракции. Направена е съпоставка между характеристиките на развлекателната, културната и творческата индустрии, като са изведени общи и отличителни специфики, които изискват различни стратегически алтернативи.

На база на разгледаните видове бизнес модели в развлекателната индустрия и възможностите за иновации в тях е представен иновативен бизнес модел на американска компания от развлекателната индустрия, който се отличава със своята гъвкавост.

В края на първа глава са направени изводи и обобщения, които очертават сентенцията на научното изследване в теоретичен план.

Глава втора на дисертационният труд разглежда развитието на развлекателната индустрия в България и представя сравнителен анализ на

бизнес моделите на избрани компании. Анализът се базира модела на Петте конкурентни сили на Майкъл Портър.

Тази част на дисертацията има емпиричен характер и включва: изследване на историческото развитие на индустриалната индустрия в България, анализ на конкурентната среда в развлекателна индустрия на страната, сравнителен анализ на бизнес моделите на водещите компании в развлекателната индустрия в България и моделиране на емпиричното изследване относно прилаганите бизнес модели от български компании в развлекателната индустрия. Приложен е разнообразен методологичен апарат за набиране на първична информация - дълбочинни интервюта, анкетна карта, фокус групи, който обективизира представените данни и извършения анализ.

В края на втора глава са направени изводи и обобщения, които очертават сентенцията на научното изследване в ретроспективен и емпиричен план.

Трета глава включва анализи на базата на които се апробират изследователските хипотези. Формулирани са насоки за усъвършенстване на бизнес моделите на компании от развлекателната индустрия у нас, като фокусът се насочва към влиянието на социалните медии и дигиталните технологии върху дейността и развитието им. На основата на направеното изследване и доказани хипотези се потвърждава изследователската теза дефинирана във въведението.

В **заклучението** е направен обзор на основните изводи и твърдения, които са изведени в отделните глави на дисертационния труд, като е прокарана логическа връзка между тях. Така е доказана и изследователската теза на автора заявена във въведението на дисертационния труд.

Стилът на изложението е характерен за подобен научен труд. Текстът е с множество позовавания към научни публикации и изследвания на други автори, свободно се владее терминологичния апарат, адекватно са приложени научни методи, осезаемо е авторовото мнение.

Авторефератът е в обем от 47 страници. Той е коректно структуриран и включва информация, която отговаря на съдържанието, отразява постигнатите от автора резултати и приносите на дисертацията.

5. Научни и научно-приложни приноси на дисертационния труд

Авторът е формулирал 3 приноса, които са консистенцията на дисертационния труд. Те консолидират в себе си постигнатото от докторанта в научен аспект (първи принос) и в научно-приложен аспект (втори и трети приноси).

Приемам така формулираните приносни моменти. Считам, че те отразяват твърде скромно достиженията на автора, тъй като в дисертацията

има фундамент за ново знание в областта на стратегическото планиране на развитието на компаниите от развлекателната индустрия.

6. Констатирано или неконстатирано плагиатство в дисертационния труд и автореферата

Не се констатира нарушение на правилата на научната етика в материалите, свързани с процедурата по защитата. Цитирането е коректно.

7. Критични бележки, въпроси и препоръки по дисертационния труд

Нямам критични бележки и въпроси по дисертационния труд. Препоръчвам на Роксандра Щерева да задълбочи в бъдеще изследването по темата и да публикува резултатите в индексирани и реферирани в световните бази данни научни издания. Считам, че те ще привлекат вниманието не само на научната общност, но и на специалисти от практиката.

8. Обобщена оценка на дисертационния труд и заключение

Представеният дисертационен труд носи характеристиките на самостоятелно изследване с научни и научно-приложни приноси. В структурен и съдържателен план считам, че покрива изискванията за дисертационен труд, както и изискванията на ЗРАСРБ, Правилника за неговото прилагане и Правилника за развитие на академичния състав в Икономически университет – Варна. Материалът се характеризира с пълнота, логическа обвързаност, ясно дефинирани постаменти, задълбочено теоретично и емпирично проучване, авторово виждане и предложения за развитие на теорията и практиката в областта на дисертационната тема. Това ми дава основание да дам **положителна оценка** и да предложа на научното жури да присъди на Роксандра Живкова Щерева образователна и научна степен „доктор“ по професионално направление 3 Администрация и управление, докторска програма „Социално управление“.

Заличена информация съгласно
ЗЗЛД и регламент (ЕС) 2016/ 679

Дата: 21.05.2025

Изготвил становището:

(доц. д-р Евелина Божидарова Парашксова-Великова)

СТАНОВИЩЕ

Вх. № РА20-762/20.05.2025г.

за придобиване на образователна и научна степен „доктор“ в научна област 3
„Социални, стопански и правни науки“, професионално направление 3.7
„Администрация и управление“ по обявена процедура от Икономически университет
– Варна

1. Обща информация:

- изготвил становището: доц. д-р Мария Петрова Кехайова-Стойчева, катедра „Маркетинг“, Икономически университет – Варна, научна област 3 „Социални, стопански и правни науки“, професионално направление 3.8 „Икономика“;
- основание за написване на становището: назначен за член на научното жури, съгласно заповед на ректора на ИУ – Варна № РД-10-3/08.01.2025 г. и решение на научното жури от първо заседание, проведено на 7.04.2025 г.;
- автор на дисертационния труд: Роксандра Живкова Щерева;
- тема на дисертационния труд: „Усъвършенстване на бизнес моделите на организациите в развлекателната индустрия“;

2. Общо представяне на дисертационния труд (съгласно изискванията на чл. 27, ал. 1 и 2 от Правилника за прилагане на закона за развитие на академичния състав в Република България и чл. 56, ал. 1 и 2 от Правилника за развитие на академичния състав на ИУ - Варна)

Представената за разглеждане и становище научна разработка, на тема „Усъвършенстване на бизнес моделите на организациите в развлекателната индустрия“, е съставен от: заглавна страница, въведение, изложение в три глави, заключение, библиография и приложения (шест на брой). Общият обем на разработката е 199 стандартни страници. Материалът е онагледен със 17 таблици и 14 фигури. Библиографията е богата. Съдържа 183 източника, 81 от които са монографии и статии, а останалите 102 – интернет източници. От монографиите и статиите 18 са на български език, а останалите са чуждоезикова литература – предимно на английски език. Голяма част от интернет източниците се отнасят до онлайн достъпна научна литература.

Фокусът на научната разработка е поставен върху факторът технологично и по-конкретно дигитално влияние върху живота. От гледна точка на това, считам че тематиката е актуална по две основни причини. Дигиталната трансформация влияе върху поведението на клиентите във всички фази – от момента на формиране на нужди и желания, през търсене на информация, процес на вземане на решение и реакции след потребление. Това от своя страна влече след себе си организациите да променят начина си на разработване на пазарите и начина си на функциониране. Считам, че към момента бизнесът все още има нужда от подкрепа с научни резултати и факти относно реализирането на прехода към бизнес модели, отчитащи дигиталната трансформация. Темата е актуална и поради обектната област на научното изследване, а именно организациите от развлекателните индустрии. Това е област, която включва подсектори на икономиката, които стоят малко встрани от ползването на изследователите. Всяко научно изследване в тези области е полезно.

Рамката на изследването е построено добре. С ясно и точно дефинирани цел, обект и предмет. Формулираните научни задачи са адекватни, както и предварителните хипотези. Използваният методологически апарат е добре подбран.

От гледна точка на посоченото, считам, че представената научна разработка е дисертационно изследване и съответства напълно на: чл. 27, ал. 1 и 2 от Правилника за прилагане на закона за развитие на академичния състав в Република България, на чл. 56, ал. 1 и 2 от Правилника за развитие на академичния състав на ИУ – Варна, както и на изискванията на първичното звено.

3. Публикации и участие в научни форуми: съответствие на количествените изисквания по чл. 57, т. 1-4 от Правилника за развитие на академичния състав в ИУ-Варна (да отговарят на минималните национални изисквания за присъждане на образователна и научна степен „доктор“, съгласно чл. 26, ал. 2 и ал. 3 на Закона за развитие на академичния състав в Република България), ако дисертационният труд не е публикуван като монография

Докторант Щерева представя списък от 4 публикации, 1 статия и 3 доклада. Всички публикации са самостоятелни, с което се събира 40 от изискуемите 30 точки от минималните държавни изисквания по закон, а също така и по изисквания на Правилника на ИУ – Варна за развитие на академичния състав. Всички представени публикации са по проблематиката на дисертационното изследване

4. Преценка на структурата и съдържанието на дисертационния труд (съответствие на изискванията по чл. 56, ал. 1 и ал. 2 от Правилника за развитие на академичния състав в Икономически университет – Варна), мнение относно коректността на автореферата на дисертацията и лексикалната и стиловата характеристика на дисертационния труд

Дисертационният труд е добре структуриран и балансиран. В концептуалната първа глава докторант Щерева анализира терминологичния апарат, имащ отношение към тематиката на цялостното изследване. Очертават се рамките на понятията: „бизнес модел“, „бизнес моделиране“, „дигитализация“, „дигитални технологии“, „дигитални медии“, „социални медии“, „приложение на дигиталните технологии“, „развлекателна индустрия“. Изведени са особеностите и развитието на развлекателната индустрия и са очертани спецификите на бизнес моделите там. Обобщена е класификация на бизнес моделите в развлекателната индустрия. Анализирани са общи и специфични елементи в бизнес моделите на водещи глобални организации в развлекателната индустрия. Обхванати са всички аспекти на обектната и предметната област на дисертационното изследване. Тук дисертантът демонстрира висока осведоменост по темата, способност да открива, обобщава и синтезира изводи от разнообразни теоретични източници.

Във втора глава е направен обстоен анализ на развитието на развлекателната индустрия в България. Проучени са и са анализирани 40 компании от съвременната българска развлекателна индустрия, като е извършен сравнителен анализ на техните бизнес модели. За извеждане на тенденции по дигитализация в сектора е проведена експертна оценка с представители от развлекателната индустрия. Проектиран е изследователски инструмент за провеждане на допитване сред организациите от развлекателната индустрия в България за целите на определяне на техните нагласи относно приложението на дигиталните технологии в тяхната работа. Проектирано е качествено проучване (фокус-групи) с клиенти на развлекателната индустрия. Във втора глава докторант Щерева демонстрира способност за провеждане на проучване по вторични данни. Извършеният анализ и синтез е адекватен.

В трета глава са анализирани резултати от емпирични проучвания и са изведени препоръки към организациите от сектор развлекателна индустрия. Докторант Щерева

СТАНОВИЩЕ

Вх. №

Ф220-790/13.05.2025

за придобиване на образователна и научна степен „доктор“, ПН 3.7 “Администрация и управление”, ДП “Социално управление” по обявена процедура от
Икономически университет – Варна

1. Обща информация

- Изготвил становището: доц. д-р Мария Димитрова Великова, Варненски свободен университет “Черноризец Храбър”, ПН 3.7 “Администрация и управление”
- Основание за написване на становището: Заповед № РД-06-58 от 31.03. 2025 г. на Ректора на ИУ-Варна за назначаване на научно жури и решение на заседание на научното жури от 07.04.2025 г.
- Автор на дисертационния труд: Роксандра Живкова Щерева с научен ръководител доц. д-р Десислава Бориславова Серафимова
- Тема на дисертационен труд: Усъвършенстване на бизнес моделите на организации от развлекателната индустрия“

2. Общо представяне на дисертационния труд (съгласно изискванията на чл. 27, ал. 2 от Правилника за прилагане на закона за развитие на академичния състав в Република България)

Настоящото становище е изготвено въз основа на представени от докторанта дисертационен труд, автореферат, справка за приносите в дисертационния труд, публикации по темата на дисертационния труд и справка за наукометричните показатели.

Концепцията за бизнес моделирането е сравнително нова и се развива в последните десетилетия като специфичен елемент на мениджмънта. Една от основните причини, провокираща интереса към бизнес моделите, е ролята на дигитализацията, водеща до необходимост от трансформации в начина, по който функционират компаниите. В същото време въпросите за същността и видовете бизнес модели, използвани от съвременните организации, в т. ч. тези от развлекателната индустрия, все още са дискуссионни и схващанията за приложението им не са достатъчно изяснени в теоретико-методологичен план.

Следователно темата на дисертационния труд е актуална и значима, което обуславя необходимостта българските компании в развлекателната индустрия да трансформират бизнес моделите си, прилагайки иновации в тях, подобно на големите и известни компании в международен план.

Дисертационният труд е представен във вид и обем, съответстващи на специфичните изисквания на първичното звено - катедра “Управление и администрация”. Състои се от 199 страници и се състои от увод, 3 глави, заключение, съдържащо резюме на получените резултати, списък на използваната литература и 6 приложения. Основният текст е подходящо онагледен с 14 фигури и 17 таблици.

Налице е достатъчна литературна осведоменост на докторанта в изследваната област. Посочени са 183 литературни, нормативни и информационни източници, които са ползвани коректно

3. Публикации и участие в научни форуми

Приложената справка за наукометричните показатели показва, че кандидатът покрива минималните национални изисквания по чл. 26, ал. 2 и 3 на ЗРАСРБ. Авторът е представил 4 публикации по дисертационния труд, които отразяват в достатъчна степен разглежданата проблематика. Две от публикациите са в резултат от участие в научни форуми

4. Преценка за структурата и съдържанието на дисертационния труд

В увода се обосновава изборът на темата от гледна точка на нейната актуалност, значимост и практическа приложимост. Обектът и предметът на изследването са определени

правилно. Коректно са формулирани изследователският проблем, авторовата теза, 3 изследователски хипотези, целта на дисертационния труд и поставените за решаване задачи. Посочени са ограниченията по изследваната проблематика и научния инструментариум. Методиката на изследването е избрана правилно. Използвани са приложими към обекта и предмета на изследване методи.

Обоснованите в увода компоненти на дисертационния труд създават предварителна позитивна нагласа към вложеното от докторанта усилие при изследването на тази актуална тема. Мотивацията на автора е да допринесе за по-задълбочено разбиране за ролята на бизнес моделите в дигитална среда, както и за разгръщане на потенциала на развлекателния бизнес в България.

Структурата на дисертационния труд е **адекватна** на определените обект и предмет на изследването, поставените цел, задачи и защитаваната теза.

В съответствие с възприетата структура, в **изложението** последователно и логично са предложени коментари, анализи и оценки, отнасящи се до: теоретико-методологични обосновки и авторови интерпретации относно използване на социалните медии и дигиталните технологии за усъвършенстване на бизнес моделите на организации от развлекателната индустрия (първа глава); развитие на развлекателната индустрия в България в контекста на приложими бизнес модели на водещи световни компании (втора глава); апробация на получените резултати и предложения за усъвършенстване на бизнес модела на българските компании в развлекателната индустрия (трета глава).

За доказване или отхвърляне на формулираните в увода авторова теза и 3-те изследователските хипотези на дисертационния труд са проведени авторови емпирични проучвания.

Заклучението следва логиката на изложението и представя постигнатите от автора резултати.

Авторефератът отразява съдържанието на труда и акцентира върху най-важните моменти от изследванията.

В стилистично и техническо отношение оформянето на дисертационния труд и автореферата не са подминати от ограничен брой неточности, повторения и редакционни грешки, които не намаляват научната му стойност, но затрудняват четимостта на труда.

5. Идентифициране и оценяване на научните и научно-приложните приноси на докторанта

Оригиналността на научния труд намира израз в проучване, систематизиране и доразвиване на теоретичните виждания и дискусии по разглежданата проблематика. В процеса на потвърждаване на авторовата теза и съответните хипотези са постигнати конкретни научни и научно-приложни **резултати и приноси**, сред които като по-съществени могат да се открият:

1) Систематизиран, доразвит и обогатен е понятийният апарат в контекста на разработване и усъвършенстване на бизнес модели с акцент върху използване на дигитални технологии и социални медии, отразявайки особеностите на международния и националния пазар на развлекателни услуги. В резултат на авторовите интерпретации и аргументации са направени изводи, които следват от текста, логични са и са пряко обвързани с методологията в конкретната проблематика.

2) Въз основа на бенчмарк анализ са идентифицирани стратегически алтернативи, използвани в развлекателната индустрия, наблюдавани в чужбина и специфични дигитални технологии, прилагани в нея.

3) Изследвани са иновативни елементи в бизнес моделите на компаниите от развлекателната индустрия в чужбина и са разкрити възможности за приложението им в българските условия.

4) Проведено е авторово емпирично проучване, въз основа на което са анализирани бизнес моделите и свързаните с тяхното реализиране стратегии на компаниите от развлекателната индустрия в България. На тази основа са открити процесни елементи

фактори, тенденции и предизвикателства пред приложението на бизнес моделите в контекста на нарастващата дигитализация и променящите се потребителски предпочитания в развлекателната индустрия.

5) Направени са предложения с методически и практико-приложен характер за усъвършенстване на процеса на бизнес моделиране на компаниите от развлекателната индустрия в България чрез използване на съвременни дигитални технологии и социални медии за иновации в бизнес моделите им. Предложенията са обосновани и приложими, произтичат от анализа на съвременното състояние на изследвания проблем и са насочени към неговото решаване.

Въпреки че се пуждаят от прецизиране и по-добро систематизиране приемам в съдържателно отношение изведените от докторанта **приноси**, които **отразяват вярно** резултатите и изводите, до които е стигнал в проучването си. Приносите са негово **лично** дело и могат да се характеризират като **допълване и обогатяване** на теорията и практиката.

6. Констатирано или неконстатирано плагиатство в дисертационния труд и в автореферата

Нямам съмнения за плагиатство в представения дисертационен труд и автореферата към него. В хода на процедурата не са установени и не са получени писмени сигнал за плагиатство или недостоверност на представените научни данни по смисъла на чл. 4 ал. 11 на ЗРАСРБ. Докторантът е предоставил подписана от него декларация за оригиналност.

7. Критични бележки и препоръки

1) Изведените в увода ограничения на дисертационния труд биха могли да се прецизират от гледна точка на по-ясното обосноваване на темпоралния и териториалния обхват на изследването.

2) В хода на направения теоретичен анализ докторантът би могъл по-смело да полемизира с учените, които цитира, да подчертае по-ясно критичното си отношение към интерпретираните гледни точки като, по този начин по-категорично ще се открият заеманите от него позиции.

Направените бележки и препоръки не намаляват качеството и количеството на получените резултати и приноси и не се отразяват върху общата ми положителна оценка на труда.

V. Заключение

Изложеното до тук ми дава основание да приема дисертационния труд за **завършен, и удовлетворяващ изискванията на чл. 6, ал. 3 от ЗРАСРБ и Правилника към него.**

Трудът съдържа научни и научно-приложни резултати, представляващи оригинален принос в науката, и доказва, че кандидатът познава научната литература, притежава задълбочени теоретични и практико-приложни знания за използване на бизнес моделите в организации от развлекателната индустрия, както и способност за разработване на самостоятелни научни изследвания.

С убеждение предлагам на уважаемите членове на научното жури да **гласува “за”** присъждане на образователна и научна степен „Доктор” по ПН 3.7 “Администрация и управление”, докторска програма „Социално управление” на Роксандра Живкова за разработения от нея дисертационен труд „Усъвършенстване на бизнес моделите на организации от развлекателната индустрия“

23.05.2025 г.

Изготвил становището:

(Доц. д-р Мария Великова)

Заличена информация съгласно
ЗЗЛД и регламент (ЕС) 2016/ 679